

PARADIGMATIKA SPISOVNÉ RUŠTINY

HLÁSKOSLOVÍ
A TVAROSLOVÍ

L'UBOMÍR **ĎUROVIČ**
MARKUS **GIGER**

KAROLINUM

Paradigmatika spisovné ruštiny

Hláskosloví a tvarosloví

Ľubomír Ďurovič

Markus Giger

Recenzovali

Mgr. Veronika Stranz-Nikitina, Ph.D.

doc. Mgr. Bohumil Vykypěl, Ph.D.

prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2020

© Ľubomír Ďurovič, Markus Giger, 2020

ISBN 978-80-246-3915-4

ISBN 978-80-246-3951-2 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2020

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

OBSAH

Autorov úvod po 50 letech --- 15

Úvod k přepracovanému vydání --- 18

OBECNÁ ČÁST --- 23

0.1 Definice paradigmaticky --- 25

0.2 Paradigma, lexém --- 25

0.21 Vzor --- 26

0.22 Lexém --- 26

0.3 Morfém --- 27

0.31 Lexikální morfém (semém) a gramatický morfém (formém) --- 27

0.32 Systém formémů, nulový morfém --- 27

0.321 Koncovky a tvarotvorné sufixy --- 28

0.33 Formálně oddělitelné elementy bez významu --- 29

0.34 Morfematický šev --- 29

0.4 Signalizování protikladů --- 29

0.41 Foném --- 30

0.411 Hlávka a foném --- 30

0.412 Varianty fonému, neutralizace --- 31

0.412,1 Jednoznačně identifikovatelné varianty --- 31

0.412,2 Neutralizace --- 32

0.413 Alomorfém --- 33

0.413,1 Identifikace fonemického složení v neutralizační pozici --- 34

0.414 Identifikace fonemického složení v koncovkách --- 35

0.415 Fonemické složení ve stálém neutralizačním postavení --- 35

0.415,1 Synchronní a historická analýza --- 35

0.416 Inventář ruských fonémů --- 36

0.42 Přízvuk --- 39

0.421 Různomístnost a pohyblivost přízvuku v ruštině --- 40

0.422 Tvary určující přízvukový typ --- 40

0.5 Grafika, transkripce --- 41

0.51 Konvenční grafika --- 41

0.511 Znázorňovací funkce grafiky --- 42

0.512 Vybavovací funkce grafiky --- 42

0.513 Fonetický a morfologický pravopis --- 43

0.514 Specifické rysy grafiky ruštiny --- 43

0.514,1 Grafematika ruského konsonantismu --- 43

0.514,2 Grafematika ruského vokalizmu --- 44

- 0.514,3 Morfologický princip v ruském pravopise --- 45
- 0.515 Nevhodnost konvenční grafiky pro jazykovědnou analýzu --- 46
- 0.516 Poměr mezi grafémy a fonémy ruštiny (přehled) --- 46
- 0.52 Fonetická transkripce --- 49
 - 0.521 Konvenční grafika a výslovnost --- 50
 - 0.522 Fonetická transkripce ruštiny založená na Mezinárodní fonetické transkripci --- 50
 - 0.522,1 Transkripce konsonantů --- 51
 - 0.522,2 Transkripce vokálů pod přízvukem
 - 0.522,3 Transkripce vokálů mimo přízvuk --- 55
 - 0.522,4 Označení přízvuku a slabiky --- 62
- 0.53 Fonologická transkripce --- 63
 - 0.531 Znak fonologické transkripce --- 63
 - 0.532 Označování neutralizačních pozic --- 64
 - 0.532,1 Neutralizace konsonantických opozic --- 64
 - 0.532,11 Neutralizace opozice palatalizovanosti --- 64
 - 0.532,12 Neutralizace opozice znělosti --- 72
 - 0.532,13 Neutralizace opozice palatalizovanosti a znělosti zároveň --- 72
 - 0.532,14 Neutralizace opozice ostrých a tupých sykavek před /č/ a /ž/ --- 73
 - 0.532,2 Neutralizace vokálních opozic --- 74
 - 0.532,21 Na začátku slova a po párových tvrdých konsonantech --- 75
 - 0.532,22 Po tvrdých sykavkách v 2. stupni redukce mimo morfematický šev --- 76
 - 0.532,23 Po velárách a na morfematickém švu --- 77
 - 0.532,24 Po tvrdých sykavkách v 1. stupni redukce --- 79
 - 0.532,25 Po měkkých konsonantech --- 80

SPECIÁLNÍ ČÁST --- 83

1 PODSTATNÁ JMÉNA --- 85

- 1.1 Rod --- 85
 - 1.11 Rod u podstatného a přídavného jména, přechylování --- 86
 - 1.12 Činitel pro určení rodu substantiv --- 86
 - 1.13 Poměr mezi rodem a skloňovacím vzorem --- 88
 - 1.14 Rod a číslo --- 88
- 1.2 Číslo --- 89
 - 1.21 Vyjadřování opozice čísla --- 89
 - 1.211 Vyjadřování polysémie pomocí různých variant kmene --- 91
 - 1.22 Singularia tantum a pluralia tantum --- 91
 - 1.221 Singularia tantum --- 91
 - 1.221,1 Kontinuativa --- 91
 - 1.221,2 Kolektiva --- 92
 - 1.221,3 Abstrakta --- 92
 - 1.222 Pluralia tantum --- 93
- 1.3 Životnost --- 93
 - 1.31 Apl = Npl u životných --- 94
- 1.4 Pád --- 94
 - 1.41 Kmen --- 95
 - 1.411 Změny kmene ve skloňování substantiv --- 96
 - 1.411,1 Rozšíření kmene --- 96
 - 1.411,2 Střídání fonémů --- 97
 - 1.411,3 Supletivní tvary --- 97
 - 1.412 Pohyblivé vokály --- 98
 - 1.412,1 Faktory určující výběr pohyblivého vokálu --- 99

- 1.412,11 Pohyblivé vokály graficky --- **99**
- 1.412,12 Pohyblivé vokály fonologicky --- **100**
 - 1.412,121 Pohyblivé vokály po velárách --- **100**
 - 1.412,122 Pohyblivé vokály před velárami --- **100**
 - 1.412,123 Pohyblivé vokály před /n/, /l/, /r/ --- **101**
 - 1.412,124 Pohyblivé vokály před /l/, a /n,/ --- **101**
 - 1.412,125 Pohyblivé vokály před /c/ --- **101**
 - 1.412,126 Pohyblivé vokály před /j/ --- **102**
- 1.42 Koncovka --- **102**
 - 1.421 Homonymie koncovek --- **103**
- 1.43 Přízvuk ve skloňování substantiv --- **103**
 - 1.431 Úloha přízvukových typů ve skloňování --- **104**
 - 1.432 Přenos přízvuku na předložku --- **104**
- 1.44 Skloňovací typ --- **105**
 - 1.441 Další drobné typy --- **105**
 - 1.442 Tvrdost a měkkost kmene, produktivita --- **106**
- 1.5 Flexe --- **107**
 - 1.51 První skloňování --- **107**
 - 1.511 Maskulina --- **107**
 - 1.511.1 Podtypy podmíněné zakončením kmene --- **107**
 - 1.511,11 Kmen zakončený na tvrdý párový konsonant a na /k/, /g/, /x/ --- **107**
 - 1.511,12 Kmen zakončený na měkký párový konsonant --- **108**
 - 1.511,13 Kmen zakončený na /ž/, /č/, /š/ --- **109**
 - 1.511,14 Kmen zakončený na /c/ --- **109**
 - 1.511,15 Kmen zakončený na /j/ --- **110**
 - 1.511,16 Kmen zakončený na /ij/ --- **110**
 - 1.511,17 Shrnutí podtypů podmíněných zakončením kmene --- **111**
 - 1.511,2 Variantní koncovky nepodmíněné zakončením kmene --- **111**
 - 1.511,21 Genitiv singuláru na /-u/ --- **112**
 - 1.511,22 Lokál singuláru na /-u/ --- **114**
 - 1.511,23 Nominativ plurálu na /-a/ --- **115**
 - 1.511,231 Substantiva s nerozšířeným kmenem --- **116**
 - 1.511,232 Substantiva s rozšířeným kmenem --- **118**
 - 1.511,233 Substantiva s kmenovou alternací v plurálu --- **118**
 - 1.511,24 Nominativ plurálu na /-e/ --- **118**
 - 1.511,25 Genitiv plurálu s nulovou koncovkou --- **118**
 - 1.511,26 Instrumentál plurálu na /-m,í/ --- **119**
 - 1.511,3 Změny kmene --- **119**
 - 1.511,31 Rozšíření v plurálu o /-j-/ --- **119**
 - 1.511,32 Rozšíření v plurálu o /-a₁v_j-/ --- **121**
 - 1.511,33 Střídání tvrdý/měkký konsonant --- **121**
 - 1.511,34 Střídání /-in-/ - Ø --- **122**
 - 1.511,341 Substantiva s koncovkou /-e/ v Npl --- **122**
 - 1.511,342 Substantiva s jinými koncovkami v Npl --- **123**
 - 1.511,343 Substantiva s jinými střídáními --- **123**
 - 1.511,35 Střídání /-ónok-/ - /-át-/ --- **124**
 - 1.511,36 Izolované případy --- **124**
 - 1.511,37 Supletivní tvary --- **124**
 - 1.511,4 Pohyblivé vokály maskulin 1. skloňování --- **125**
 - 1.511,41 Fonologická interpretace pohyblivých vokálů maskulin 1. skloňování --- **126**
 - 1.511,5 Přízvukové typy maskulin 1. skloňování --- **126**
 - 1.511,51 Typ *заобд* --- **127**

- 1.511,511 Slova s posunem přízvuku v rámci kmene --- **128**
- 1.511,52 Typ *стал* --- **128**
- 1.511,53 Typ *нос* --- **128**
- 1.511,54 Typ *волк* --- **129**
- 1.511,55 Drobné přízvukové typy --- **129**
- 1.511,56 Přízvukové typy maskulin v lexikografii --- **131**
- 1.511,57 Přenos přízvuku na předložku --- **131**
- 1.511,6 Shrnutí --- **132**
- 1.512 Neutra --- **132**
- 1.512,1 Podtypy podmíněné zakončením kmene --- **132**
- 1.512,11 Kmen zakončený na tvrdý párový konsonant
a na /g/, /k/, /x/ --- **133**
- 1.512,12 Kmen zakončený na měkký párový konsonant --- **133**
- 1.512,13 Kmen zakončený na /c/, /ž/, /č/ vč. /s₄č/ --- **134**
- 1.512,14 Kmen zakončený na /j/ --- **135**
- 1.512,15 Kmen zakončený na /ij/ --- **136**
- 1.512,2 Koncovky odlišné od základních --- **138**
- 1.512,21 Nominativ plurálu na /-i/ --- **138**
- 1.512,22 Genitiv plurálu na /-of₂/ --- **138**
- 1.512,3 Změny kmene --- **139**
- 1.512,31 Rozšíření v plurálu o /-j-/ --- **139**
- 1.512,32 Střídání /k/ - /č/, /x/ - /š/ --- **139**
- 1.512,33 Střídání tvrdý/měkký konsonant --- **140**
- 1.512,34 Rozšíření v plurálu o /-es-/ --- **140**
- 1.512,35 Rozšíření v singuláru o /-n-/ --- **140**
- 1.512,4 Pohyblivé vokály neuter 1. skloňování --- **140**
- 1.512,41 Fonologická interpretace pohyblivých vokálů neuter
1. skloňování --- **141**
- 1.512,5 Přízvukové typy neuter 1. skloňování --- **142**
- 1.512,51 Typ *нравуно* --- **142**
- 1.512,511 Slova s posunem přízvuku v rámci kmene --- **142**
- 1.512,52 Typ *вещество* --- **143**
- 1.512,53 Typ *слово* --- **143**
- 1.512,54 Typ *письмо* --- **143**
- 1.512,55 Zvláštní případy --- **144**
- 1.512,56 Přízvukové typy neuter v lexikografii --- **145**
- 1.512,57 Přenos přízvuku na předložku --- **145**
- 1.512,6 Shrnutí --- **146**
- 1.52 Druhé skloňování --- **148**
- 1.521 Podtypy podmíněné zakončením kmene --- **148**
- 1.521,1 Kmen zakončený na tvrdý párový konsonant a na /g/, /k/, /x/ --- **148**
- 1.521,2 Kmen zakončený na měkký párový konsonant --- **149**
- 1.521,3 Kmen zakončený na /c/, /ž/, /š/ a /č/ vč. /s₄č/ --- **150**
- 1.521,4 Kmen zakončený na /j/ --- **150**
- 1.521,5 Kmen zakončený na /ij/ --- **151**
- 1.522 Variantní koncovky nepodmíněné zakončením kmene --- **152**
- 1.522,1 Genitiv plurálu na /-ej/ --- **152**
- 1.523 Změny kmene --- **153**
- 1.524 Pohyblivé vokály ve 2. skloňování --- **153**
- 1.524,1 Fonologická interpretace pohyblivých vokálů v 2. skloňování --- **154**
- 1.525 Přízvukové typy 2. skloňování --- **155**
- 1.525,1 Typ *школа* --- **156**
- 1.525,2 Typ *кушк* --- **156**
- 1.525,3 Typ *трава* --- **157**

- 1.525,4 Typ *земля* --- **158**
- 1.525,5 Typ *свеча* --- **158**
- 1.525,6 Typ *рыка* --- **159**
- 1.525,7 Izolované případy --- **159**
- 1.525,8 Přízvukové typy 2. skloňování v lexikografii --- **159**
- 1.525,9 Přenos přízvuku na předložku --- **161**
- 1.526 Shrnutí --- **161**
- 1.53 Třetí skloňování --- **162**
 - 1.531 Variantní koncovky ve třetím skloňování --- **163**
 - 1.531,1 Instrumentál plurálu na /-m,í/ --- **163**
 - 1.531,2 Instrumentál singuláru na /-i₃ju/ --- **163**
 - 1.531,3 Genitiv plurálu s nulovou koncovkou --- **164**
 - 1.532 Změny kmene --- **164**
 - 1.532,1 Rozšíření o /-i₃r,/ --- **164**
 - 1.532,2 Střídání měkký/tvrdý konsonant --- **164**
 - 1.533 Pohyblivé vokály ve 3. skloňování --- **164**
 - 1.534 Přízvukové typy 3. skloňování --- **164**
 - 1.534,1 Typ *тепча́дь* --- **165**
 - 1.534,2 Typ *кость* --- **165**
 - 1.534,21 Přenos přízvuku na koncovku v Lsg --- **166**
 - 1.534,3 Přenos přízvuku na předložku --- **166**
- 1.54 Shrnutí o třech skloňováních --- **166**
- 1.55 Pluralia tantum --- **167**
 - 1.551 Flexe --- **167**
 - 1.551,1 Typ /-i/ - /-of₂/ --- **168**
 - 1.551,2 Typ /-i/ - -Ø --- **168**
 - 1.551,3 Typ /-i/ - /-ej/ --- **169**
 - 1.551,4 Typ /-a/ - -Ø --- **169**
 - 1.551,5 Typ /-a/ - /-of₂/ --- **169**
 - 1.551,6 Typ /-iji₁/ - /-ix/ --- **169**
 - 1.552 Pohyblivé vokály u pluralií tantum --- **170**
 - 1.552,1 Fonologická interpretace pohyblivých vokálů u pluralií tantum --- **170**
 - 1.553 Přízvuk pluralií tantum --- **170**
 - 1.553,1 Stálý přízvuk na kmeni --- **170**
 - 1.553,2 Stálý přízvuk na koncovce --- **171**
 - 1.553,3 Pohyblivý přízvuk --- **171**
- 1.56 Nepravidelné skloňování --- **171**
 - 1.561 Typ *время* --- **171**
 - 1.561,1 Přízvuk typu *время* --- **172**
 - 1.562 Izolovaná slova --- **172**
- 1.57 Příjmení na /-ov/, /-in/ --- **172**
- 1.58 Deadjektivní substantiva --- **173**
- 1.6 Neohebná substantiva --- **173**
- 2 PŘÍDAVNÁ JMÉNA --- 175**
- 2.1 Adjektivně-pronominální flexe --- **175**
 - 2.11 Kmen --- **176**
 - 2.12 Koncovky --- **177**
 - 2.13 Přízvuk --- **177**
 - 2.14 Flexe --- **178**
 - 2.141 Typ *молодой* --- **178**
 - 2.142 Typ *мáмин* --- **180**
 - 2.142,1 Posesiva --- **181**
 - 2.142,2 Skloňování posesiv --- **181**

2.143	Typ <i>núcuŭ</i> ---	182
2.144	Izolovaná slova ---	183
2.2	Jmenné tvary ---	185
2.21	Tvoření ---	186
2.22	Kmen ---	186
2.221	Pohyblivé vokály ve jmenných tvarech ---	187
2.221,1	Grafika pohyblivých vokálů ---	188
2.221,2	Fonologická interpretace pohyblivých vokálů ---	189
2.23	Omezení tvoření (restrikce) ---	189
2.24	Přízvuk jmenných tvarů ---	190
2.241	Poměr přízvuku složených a jmenných tvarů ---	190
2.242	Přízvukové typy jmenných tvarů ---	191
2.242,1	Typ <i>богатыѣ</i> ---	191
2.242,2	Typ <i>цѣлыѣ</i> ---	191
2.242,3	Typ <i>хоробыѣ</i> ---	193
2.242,4	Přehled přízvukových typů jmenných tvarů adjektiv ---	194
2.3	Stupňování adjektiv ---	194
2.31	Inventář tvarů ---	195
2.311	Morfologické typy tvarů stupňování ---	195
2.311,1	Supletivismus ---	196
2.312	Funkce tvarů stupňování ---	196
2.32	Tvoření tvarů ---	197
2.321	Prostý (syntetický) komparativ ---	197
2.321,1	Tvoření pomocí sufiku - <i>ee</i> ---	197
2.321,11	Přízvuk tvarů komparativu se sufikem - <i>ee</i> ---	198
2.321,2	Tvoření pomocí sufiku - <i>e</i> ---	199
2.321,21	Kmenové alternace před sufikem - <i>e</i> ---	199
2.321,22	Přízvuk tvarů komparativu se sufikem - <i>e</i> ---	200
2.321,3	Tvoření pomocí sufiku - <i>ue</i> ---	200
2.321,31	Kmenové alternace před sufikem - <i>ue</i> ---	201
2.321,32	Přízvuk tvarů komparativu se sufikem - <i>ue</i> ---	201
2.321,4	Supletivní tvary ---	201
2.321,5	Restrikce tvoření prostého komparativu ---	202
2.322	Opisný (analytický) komparativ ---	202
2.323	Prostý (syntetický) superlativ ---	203
2.323,1	Tvoření pomocí sufiku - <i>aŭu(uŭ)</i> ---	203
2.323,11	Přízvuk tvarů superlativu se sufikem - <i>aŭu</i> ---	203
2.323,2	Tvoření pomocí sufiku - <i>eŭu(uŭ)</i> ---	203
2.323,21	Přízvuk tvarů superlativu se sufikem - <i>eŭu</i> ---	204
2.323,3	Restrikce tvoření prostého superlativu ---	204
2.324	Opisný (analytický) superlativ I ---	205
2.325	Opisný (analytický) superlativ II ---	205
2.326	Tvary na - <i>uuŭ</i> ---	205
3	ZÁJMENA ---	207
3.1	Skloňování zájmen ---	208
3.11	Flexe osobních zájmen ---	208
3.12	Flexe zájmen <i>кто, что</i> ---	209
4	PŘÍSLOVCE ---	211
5	ČÍSLOVKY ---	212
5.01	Paradigmatické rozdíly mezi základními a řádovými číslovkami ---	212
5.02	Vlastní základní a souborové číslovky ---	213

- 5.1 Základní číslovky --- **213**
 - 5.11 Gramatické vlastnosti základních číslovek --- **214**
 - 5.111 Один --- **214**
 - 5.112 Ostatní číslovky až po *девятьсот* --- **214**
 - 5.113 Ты́сяча, миллио́н, миллиа́рд, биллио́н atd. --- **216**
 - 5.114 Paradigmatické tvary číslovek: rod a číslo --- **217**
 - 5.115 Kmenové alternace číslovek --- **217**
 - 5.115,1 Pohyblivé vokály --- **217**
 - 5.116 Rozlišené pádové tvary --- **218**
 - 5.12 Flexe základních číslovek --- **218**
 - 5.121 Оди́н --- **219**
 - 5.122 Два --- **219**
 - 5.123 Оба --- **219**
 - 5.124 Три, четы́ре --- **220**
 - 5.125 Тьр пять --- **220**
 - 5.126 Тьр со́рок --- **221**
 - 5.127 Полто́ра, полтора́ста --- **221**
 - 5.128 Тьр двести́, тьрста́, пятьсо́т --- **221**
 - 5.129 Číslovky 1000 a vyšší --- **222**
- 5.2 Souborové číslovky --- **222**
- 5.3 Přenos přízvuku na předložku --- **223**
- 6 SLOVESO --- 224**
 - 6.1 Všeobecná část --- **224**
 - 6.11 Slovesné paradigma --- **225**
 - 6.12 Restrikce tvoření slovesných tvarů --- **226**
 - 6.13 Syntaktické funkce slovesných tvarů --- **227**
 - 6.2 Slovesný kmen --- **228**
 - 6.21 Stabilita slovesných kmenů a kmenové alternace --- **229**
 - 6.22 Slovesné kmeny v lexikografii a v praktické výuce ruštiny --- **229**
 - 6.23 Syntetické a analytické tvary --- **230**
 - 6.231 Aglutinační tvary --- **231**
 - 6.232 Omezení syntetického způsobu tvoření tvarů --- **231**
 - 6.3 Slovesné koncovky a tvarotvorné sufixy --- **231**
 - 6.31 Synonymie a variabilita u slovesných formémů --- **232**
 - 6.32 Předpony (prefixy) --- **233**
 - 6.321 Vokalizace předpon --- **233**
 - 6.322 Případy fonetického pravopisu u předpon --- **234**
 - 6.323 Přenos přízvuku na předponu --- **234**
 - 6.4 Přízvuk --- **235**
 - 6.5 Klasifikace sloves --- **235**
 - 6.51 Klasifikace podle poměru přítomného a infinitivního kmene --- **235**
 - 6.52 Klasifikace podle koncovek v přítomnu --- **238**
 - 6.6 Tvoření tvarů --- **238**
 - 6.61 Přítomná indikativu --- **238**
 - 6.611 Fonologická interpretace koncovek přítomnu --- **239**
 - 6.612 Kmenové alternace ve tvarech přítomnu --- **240**
 - 6.612,1 Kmenové alternace ve tvarech přítomnu sloves 1. konjugace --- **240**
 - 6.612,2 Kmenové alternace ve tvarech přítomnu sloves 2. konjugace --- **241**
 - 6.612,21 Alternace /t,/-/č/ a /t,/-/s₄č/ --- **242**
 - 6.612,22 Defektivita v 1sg --- **242**
 - 6.612,23 Speciální případ slovesa *хотеть* --- **243**
 - 6.613 Přízvuk --- **243**
 - 6.613,1 Stálý přízvuk na kmeni --- **243**

- 6.613,2 Stálý přízvuk na koncovce--- **243**
- 6.613,3 Pohyblivý přízvuk--- **244**
- 6.62 Préteritum indikativu --- **244**
- 6.63 Futurum indikativu --- **245**
- 6.64 Imperativ --- **245**
 - 6.641 Tvoření exkluzivu --- **246**
 - 6.642 Tvoření inkluzivu --- **250**
 - 6.642,1 Inkluziv sloves dokonavého vidu--- **250**
 - 6.642,2 Inkluziv sloves nedokonavého vidu--- **250**
- 6.65 Kondicionál --- **250**
- 6.66 L-ový tvar --- **251**
 - 6.661 Tvoření l-ového tvaru --- **251**
 - 6.661,1 L-ový tvar se sufixem /-l/ - /-l/,/ ve všech tvarech--- **251**
 - 6.661,11 Tvoření od infinitivního kmene--- **251**
 - 6.661,12 Speciální případ slovesa *удмú*--- **252**
 - 6.661,2 L-ový tvar bez sufixu /-l/ - /-l/,/ v maskulinu--- **253**
 - 6.661,21 Tvoření od prezntního kmene--- **253**
 - 6.661,22 Tvoření od zvláštního préteritálního kmene--- **255**
 - 6.662 Přízvuk v l-ovém tvaru --- **258**
 - 6.662,1 Stálý přízvuk na kmeni--- **259**
 - 6.662,2 Stálý přízvuk na koncovce (*тип нестú*)--- **259**
 - 6.662,3 Pohyblivý přízvuk (*тип дасть*)--- **260**
 - 6.662,4 Pohyblivý přízvuk s přenosem na předponu (*тип принять*)--- **263**
 - 6.662,5 Přenos přízvuku na zvratnou částici -ся (*тип начаться*)--- **264**
 - 6.662,6 Přenos přízvuku na záporovou částici не (*тип не дал*)--- **265**
- 6.67 Příčestí --- **265**
 - 6.670 Všeobecné --- **265**
 - 6.670,1 Formémy příčestí--- **266**
 - 6.671 Příčestí přítomné činné --- **267**
 - 6.671,1 Tvoření--- **267**
 - 6.671,2 Přízvuk--- **268**
 - 6.671,3 Tvary od sloves dok. vidu („futuraální příčestí“)--- **268**
 - 6.672 Příčestí přítomné trpné --- **269**
 - 6.672,1 Tvoření--- **269**
 - 6.672,11 Adjektiva s významem (ne)možnosti na /-om-/, /-im-/--- **271**
 - 6.672,2 Přízvuk--- **271**
 - 6.673 Příčestí minulé činné --- **271**
 - 6.673,1 Tvoření--- **271**
 - 6.673,11 Tvoření od infinitivního kmene--- **272**
 - 6.673,12 Tvoření od prezntního kmene--- **272**
 - 6.673,121 Tvoření od prezntního kmene u sloves X. třídy--- **273**
 - 6.673,122 Tvoření od prezntního kmene u izolovaného slovesa *-шубúть*--- **274**
 - 6.673,13 Tvoření od préteritálního kmene--- **274**
 - 6.673,131 Tvoření od préteritálního kmene u sloves IX. slovesné třídy--- **274**
 - 6.673,132 Tvoření od préteritálního kmene u neproduktivní skupiny *мепёмъ*--- **275**
 - 6.673,133 Tvoření od préteritálního kmene u sloves *лечь* a *пастú*--- **275**
 - 6.673,14 Tvoření od zvláštního kmene u slovesa *удмú*--- **276**
 - 6.673,2 Přízvuk příčestí minulé činného--- **276**
 - 6.674 Příčestí minulé trpné --- **276**
 - 6.674,1 Tvoření--- **276**

6.674,11	Tvarotvorné sufixy a jejich distribuce---	276
6.674,111	Tvoření pomocí sufixu /n:/---	277
6.674,112	Tvoření pomocí sufixu /on:/---	278
6.674,113	Tvoření pomocí sufixu /t/---	279
6.674,12	Kmenové alternace při tvoření přičestí minulého trpného---	280
6.674,121	Slovesa 2. konjugace bez kmenové alternace v part. prêt. pas.---	282
6.674,13	Jmenné tvary part. prêt. pas.---	282
6.674,2	Přízvuk přičestí minulého trpného---	282
6.674,21	Přízvuk složeného tvaru---	283
6.674,211	Přízvuk na kmeni---	283
6.674,212	Přízvuk na příponě---	284
6.674,213	Přízvuk na předponě---	284
6.674,214	Přízvuk na koncovce---	285
6.674,22	Přízvuk jmenných tvarů---	285
6.674,221	Stálý přízvuk na kmeni, resp. na předponě---	285
6.674,222	Stálý přízvuk na reálných koncovkách (тип запрещённый)---	286
6.674,223	Pohyblivý přízvuk kmen - koncovka (тип излѣтый)---	286
6.674,224	Pohyblivý přízvuk předpona - koncovka (тип прѣнятый)---	287
6.674,225	Pohyblivý přízvuk předpona - kmen---	287
6.674,23	Shrnutí přízvuku přičestí minulého trpného---	288
6.675	Pasivum ---	288
6.68	Přechodníky ---	289
6.681	Přechodník přítomný ---	289
6.681,1	Tvoření---	289
6.681,2	Přízvuk---	291
6.682	Přechodník minulý ---	291
6.682,1	Tvoření---	291
6.682,11	Tvoření pomocí sufixu /-f ₂ / (/ -f ₂ ši/)---	291
6.682,12	Tvoření pomocí sufixu /-ši/---	292
6.682,121	Tvoření od prezentačního kmene---	292
6.682,122	Tvoření od préteritálního kmene---	292
6.682,13	Tvoření pomocí sufixu /-a/---	293
6.682,2	Přízvuk---	293
6.69	Infinitiv ---	294
6.7	Vid ---	295
Literatura --- 298		
Die Paradigmatik des Standardrussischen. Lautlehre und Formenbildung (Zusammenfassung) --- 303		
Парадигматика русского литературного языка. Фонетика/фонология и словоизменение (Резюме) --- 311		
Rejstřík slov morfémů a lexémů --- 319		
Rejstřík termínů --- 342		
Rejstřík autorů a děl --- 348		

AUTOROV ÚVOD PO 50 ROKOCH

Začiatok tejto knihy – vlastne začiatok tejto mojej interpretácie morfológie ruského spisovného jazyka – je imperatív *ЛЯГ*, tvar slovesa *ЛЕЧ-Ь*, 'ľahnúť si'.

* * *

Po odchode profesora A. V. Isačenka z Bratislavy koncom 1950 rokov pripadla mne úloha dbať o teoretickú úroveň rusistiky na bratislavskej filozofickej fakulte Univerzity J. A. Komenského, predovšetkým o výklad systému súčasného ruského spisovného jazyka. Isačenko nechal po sebe jeho skvelý *Grammaticeskij stroj russkogo jazyka v сопоставлении с словачким* (Bratislava 1953, upravený reprint Moskva – Viedeň 2003), kde podal svoju interpretáciu gramatických významov ruského slova. Ale výklad formálnej morfológie spisovnej ruštiny sa dial podľa bežných ruských učebníc. A tam sa to všetko začalo.

* * *

Imperatív slovesa sa podľa všetkých týchto učebníc tvorí od prezentného kmeňa alebo **koncovkou prízvuchné -ú**, ak je v 1.os. sg. prezentu **koncovka pod prízvukom** (*смотр-ю* – *смотр-ú*), alebo neprízvuchnou **koncovkou -и**, ak je v 1.sg. **prízvuk na kmeni a kmeň sa končí skupinou spoluhlások** (*смýкн-у* – *смýкн-и*); ale ak sa prízvuchný kmeň končí len jednou spoluhláskou, „tvorí sa“ imperatív pomocou „мягкого знака“ (**-ь**) (*встан-у* – *встан-ь*, *рѣж-у* – *рѣж-ь*, *плáч-у* – *плáч-ь*). **Výnimkou** je jedine sloveso *леч-ь*, 'ľahnúť si', ktoré tvorí imperatív bez tohto -ь, teda *лѣз-у* – *лѣз*, 'ľahni si', žiaden -ь.

Iste, tak sa to učí v učebniciach, napísaných ruskou abecedou, azbukou, alebo aspoň vychádzajúcich z toho, ako sa to **po rusky píše**. Teda píše, ak sa rešpektuje platný ruský pravopis, ktorý je kompromis reforiem po vzniku Sovietskeho zväzu s vyše tisícročnou cyrilometodskou tradíciou tohto písma. Lenže ako sa tieto tvary **fakticky tvoria**, akými **gramatickými, systémovými** prostriedkami?! A **čo** sa tými písmenami vlastne znázorňuje? Aké hlásky – vlastne **aké významy** – sú týmito písmenami signalizované?! Písmená i alebo а môžeme vysloviť. Ale čo sa to píše tým -ь? Ešte v takom *встан-ь* to vieme vysloviť: tu sa písmenom ъ, čiže grafickými prostriedkami